

Medeljinas: visuomenės transformacijos saga

Medeljinas (Kolumbija) yra pavyzdys, kuris labai gerai iliustruoja, kaip galima prikelti miestą naujam gyvenimui. Tiesioginis architektų pastangų rezultatas – per pastaruosius du dešimtmečius labai pasikeitė visuomenės samprata, ką reiškia gyventi mieste. Remdamiesi Medeljine vykusia kova – smurto ir atsinaujinimo istorija nušviesta *Medellin Media*, šaltiniai iš viso pasaulio susiejo šiuos du skirtingus miesto pavidalus, kad išryškintų miesto architektūrinę vertę.

Visame pasaulyje, laikui bėgant, miestai keičiasi tiek fizine, tiek kultūrine prasme. Gali būti, kad šie pokyčiai yra labai subtilūs, vyksta ilgą laiką ir yra nepastebimi. Miestų plėtra gali būti ir labai sparti, įspūdinga bei pastebima, tačiau tokiu atveju tai sukuria atotrūkį tarp tokiuose miestuose jau ir taip susiskaldžiusios visuomenės. Po uragano „Katrina“, Sarajeve ir Dubajuje vyko miestų rekonstrukcija. Tokie miesto fizinės infrastruktūros pokyčiai – nauji pastatai, transportas ir atvirų erdvių panaudojimas, gali sukelti nenumatytų planavimo, politikos ir plėtros sunkumų. Esminiai pokyčiai gali būti tyrinėjami naudojant žemėlapius, fotografijas, kraštovaizdžio tyrimus ir kitus metodus. Be to, analizuoti ir vertinti miesto kultūrą ar tapatybę gali būti sudėtinga, jei aplinkybės nėra tinkamos.

1980-1990-aisiais Medeljinas buvo nuolat pripažįstamas vienu pavojingiausių pasaulio miestų, kuriame žūdavo dešimtys tūkstančių žmonių. Daugelio žmonių suvokimui apie Medeljiną įtakos turėjo Pablo Escobar'o „žygdarbiai“, Holivudo filmų, tokių kaip Tom Clancy „Aiškus ir esamas pavojus“ (1989 m.), vaizdai ir dramatiški naujienų reportažai apie su narkotikais ir partizanais susijusius baisumus mieste. Dešimtojo dešimtmečio pradžioje, kai policija vangiai lankėsi gaujų ir sukilėlių kontroliuojamuose Medeljino rajonuose, miesto gyventojai išgyvendavo iki 6500 žmogžudysčių per metus. Andai yra matomi iš „Comuna 13“, kuri yra žemiausioje Medeljino dalyje ir kurioje gyvena žmonės, nuolat besistengiantys sudurti galą su galu.

Atrodė, kad nacionalinės ir vietos valdžios institucijos atidavė nusikalstamoms gaujoms ir karteliams kontroliuoti tokius rajonus kaip „Comuna 13“. Tai sugriovė miesto socialinę ir ekonominę struktūrą ir

užgniaužė bet kokias viltis, kad šiuose rajonuose galimi teigiami pokyčiai. Nors XX a. aštuntajame dešimtmetyje migracija iš kaimo į miestą sumažėjo, tačiau nei pramonės gamybos, nei nedarbo situacija Medeljine (ar Kolumbijoje) nepagerėjo.

Medeljino narkotikų gaujų veikla nepaprastai išsiplėtė dėl ekonomikos krizės, kurią paskatino nuosmūkis. Pablo Eskobar'as, tų laikų Kolumbijos vadukas, dominavęs daugiamilijardinėje kokaino prekyboje, visiems laikams pakeitė Medeljino, Kolumbijos ir viso Lotynų Amerikos žemyno veidą. Dėl išaugusio organizuoto nusikalstamumo, gaujų, nusikalstamumo miestuose, keršto ir smurto, Medeljino pilietinių institucijų ir teisinės valstybės statusas per paskutiniuosius praėjusio amžiaus dešimtmečius smarkiai pablogėjo. Puikus to pavyzdys buvo pagrindinis miesto verslo centras. Medeljino kartelis surengė keletą teroristinių smūgių prieš Kolumbijos vyriausybę, siekdamas sutrukdyti šaliai derėtis su JAV dėl ekstradicijos susitarimo. Tarp šių išpuolių taikinių buvo ir aukšto rango vyriausybės pareigūnai. 8-ajame dešimtmetyje, Kolumbijos narkotikų baronai surengė neregėto masto smurto kampaniją prieš vyriausybinis pastatus ir prekybos centrus. Be to, 1989 m. jie užpuolė „Avianca“ lėktuvą ir nužudė visus 107 keleivius bei įgulos narius. Tai paskatino tokias partizanų grupuotes kaip FARC ir „El Nio“ pradėti naujas operacijas prieš Kolumbijos kariuomenę šalies pietuose ir teikti finansinę bei karinę paramą (arba, grupuotės M-19 atveju, 1985 m. surengti reidą ir nužudyti 11 teisėjų).

Dėl šių priežasčių, Kolumbijoje atsirado sukarintos ir savigynos grupės, kurios vykdė keršto akcijas, kariuomenei tyliai leidžiant (Bushnell, 2003; Ceballos Melguizo ir Cronshaw, 2001). Baisiausios žudynės Kolumbijos istorijoje įvyko būtent šalies sostinėje Medeljine. 1990-2002 m. Medeljine buvo įvykdytos 55 365 žmogžudystės, kurių didžioji dauguma – prieš beginklius miesto gyventojus (Cardona et al., 2005).

Daugelis apžvalgininkų tikėjosi, kad po to, kai 1993 m. gruodį Kolumbijos ir JAV specialiosios pajėgos nužudė Pablo Escobar'ą, organizacija iširs, o smurto lygis sumažės. Tačiau jos lyderio Pablo Escobar'o mirtis parodė, kad Medeljino gaujos buvo „daugiau nei narkotikų baronų samdiniai“ (Ceballos, Melguizo ir Cronshaw, 2001). Gaujų, sukarintų organizacijų ir nusikalstamos veiklos skaičius eroje „po Escobar'o“ išaugo. Taip atsitiko todėl, kad prekyba narkotikais miesto neturtingiesiems buvo galimybė „kilti į viršų“. Po to, kai 1998 m. nužudymų skaičius buvo gerokai sumažėjęs, per kitus trejus metus jų padaugėjo. Ir vietos pareigūnai, ir gyventojai buvo išsigandę, kai tapo aišku, kad smurtas išplito ne tik rajonuose, kuriuose daugiausia skurdžiai gyvenančių žmonių. Kolumbijos prezidentas Andres Pastrana, prezidentavęs 1998-2002 m., pažadėjo padvigubinti šalies pastangas kovoti su narkotikų prekyba, kairiųjų sukilėlių grupuotėmis ir net dešiniųjų sukarintais būriais. Pastranos administracija, pasitelkusi veiksmingas iniciatyvas, tokias kaip 2002 m. įvykdyta operacija „Orion“, iš esmės pakeitė Medeljino veidą.

Buvusios vyriausybės pastangos iš esmės gerinant miesto būklę akivaizdžiai matomos. Šiuo metu Kolumbijos vyriausybė imasi politikos priemonių, kad geriau suprastų, kokią įtaką rajonų fizinė aplinka turi geriems rodikliams. Kolumbijos Medeljino miesto savivaldybė 2004 m. sukūrė viešojo transporto infrastruktūrą, kad sujungtų mažų pajamų miesto rajonus su centriniu miesto verslo rajonu. Į susisiekimą orientuotos plėtros augimas yra glaudžiai susijęs su didesnėmis savivaldybės investicijomis į infrastruktūrą. Metro kabelių sistema buvo sukurta tam, kad „Comuna 13“ gyventojai galėtų aktyviau įsitraukti į miesto gyvenimą. Labai svarbu pabrėžti, kad naujoji „Comuna“ infrastruktūra kuriama atsižvelgiant į integraciją.

Pasak Dávila ir Brand (2011), metro kabelių privalumai yra susiję su vietos įmonėmis, nuosavybe ir būstu, ir buvo suteikti tik vietos gyventojams. Platesnė infrastruktūros nauda judumui išlieka neaiški. Priešingai nei buvo tikimasi, žmogžudysčių skaičius Medeljino rajone „Comuna 13“ per pastaruosius dvejus metus gerokai išaugo. Tai ypač pasakytina apie 18-25 metų amžiaus miesto jaunuolius, kurie sudaro didžiąją dalį mirtinų atvejų. Labai trūksta geros socialinės ir transporto infrastruktūros, todėl socialinę reformą vykdyti itin sudėtinga. Pagerinus ne tik susisiekimą, bet ir prieinamumą bei mobilumą, tokiuose rajonuose kaip „Comuna 13“, galima tikėtis ilgalaikių rezultatų, pavyzdžiui, socialinių paslaugų prieinamumo bei saugumo jausmo augimo. Planuojant rajono plėtrą, labai svarbu išnagrinėti kitus tiek administracinius, tiek ir socialinius veiksnius, pavyzdžiui, tai, kaip jaunesni „Comuna“ gyventojai vertina savo karjeros galimybes, mobilumą ir bendrą gerovę.

Be šio konkretaus „Comuna“ rajono, dauguma esminių problemų, dėl kurių 1980-1990-aisiais Medeljinas socialiai susiskaldė, buvo sprendžiamos ir kitose miesto dalyse bei jų apylinkėse. Šiuo metu miestas susiduria su daugeliu tų pačių sunkumų, kurie lėmė ankstesnes problemas. Nepaisant to, kiek padėtis pagerėjo po operacijos „Orion“, įvairūs analitiniai tyrimai rodo, kad vietos ir savivaldos lygmeniu valdžia dar turi daug nuveikti, jei nori, kad ateities kartos galėtų naudotis privalumais, kuriuos žadėjo praėjusio dešimtmečio politikai ir veiksmai. Pablo Eskobar'o vardu pavadintame rajone galima matyti krentančius stogus, vingiuotas gatves, palmes ir elektros laidus. Virš kvartalo įrengti keltuvai dabar leidžia keleiviams pasigrožėti kraštovaizdžiu.

Nepaisant dabartinių problemų, tikiu, kad miestas atgauna savo pozicijas ir gali turėti puikią ateitį. Vis dėlto, reikia daugiau tyrimų, kad geriau suprastume, kaip Medeljinas tvarkosi po tragiškų praeities įvykių. Organizuotas pilietinis ir administracinis judėjimas, kuris jau prasidėjo atokesniuose miesto pakraščiuose, skurdžiuose ir apleistuose rajonuose, gali atnešti taiką ir naujas galimybes. Šiandien išradingiausias Kolumbijos miestas išgyvena žaliąją (r)evoliuciją, grįždamas prie savo tropinio modernizmo ištakų, pasižyminčių aukšto lygio viešbučių, gyvenamųjų namų projektų ir holistinių darbo vietų, kuriose vyrauja augalai, gausa. Po dešimtmečių, kai architektai atsisakė vietinių madų ir nepaisė vietos gyventojų pageidavimų, į Medeljiną vėl grįžta žaluma.

Analizuodami kelių pažangesnius miestus, ekspertai, pavyzdžiui, „Newsweek „Momentum Awards“ teisėjai, Medeljiną dažnai naudoja kaip kriterijų, pagal kurį turėtų būti vertinamas kiekvieno miesto transformacijos tikslas. Medeljino modelis šiuo požiūriu, visų pirma, yra susijęs su skirtingų klasių ir pajamų aljanso, siekiančio pokyčių, kūrimu. Dauguma išmaniųjų miestų iniciatyvų padeda technologškai išprususiems ir gerai aprūpintiems bendruomenės sluoksniams, o Medeljino pertvarka naudinga daugiausia tiems, kurie turi mažiausiai išteklių. Pasak Škotijos Edinburgo universiteto miestų plėtros ekspertės Soledad Garcia-Ferrari, tyrinėjusios pažangius miestus visame pasaulyje, Medeljinas ieškojo į bendruomenės orientuotų priemonių, apimančių visus visuomenės gyvenimo aspektus.

Medeljinas, anksčiau vadintas „pavojingiausiu pasaulio miestu“, labai pasikeitė. Miestas prisitaikė architektūrine, geografijos, kultūros ir istorijos prasme. Bene ryškiausias stulbinančio Medeljino atgimimo bruožu tapo gyventojų – konfliktą išgyvenusių žmonių – įgalinimas apmąstyti miesto istoriją ir formuoti jo ateitį.

San Antonijaus aikštėje stebina dvi Kolumbijos skulptoriaus Fernando Botero paukščių skulptūros. Vienas iš paukščių visiškai sveikas, kai tuo tarpu kito centre žiojėja skylė, o jis pats nusėtas skeveldrų žymėmis. Pastarasis paukštis taip buvo sugadintas 1995 m., kai paminklo papėdėje per viešą pasirodymą įvyko sprogimas, per kurį 30 žmonių žuvo ir dar 200 buvo sužeista. Užuot perkėlus paukštį, miesto administracija parūpino jo kopiją ir paprašė, kad pora stovėtų greta. Dabar šios skulptūros yra žinomos kaip „Taikos paukščiai“ ir yra ryškus priminimas apie Medeljino gebėjimą gyti nepamirštant.

„Comuna 13“ eskalatoriai yra dar viena svarbi socialinio judumo pastangų dalis, paversta turistų traukos centru. 2011 m. visame mieste įrengta laiptų sistema, kurią anksčiau buvo sugadinę narkotikų karteliai ir su jų konfliktais susiję išpuoliai. Šis kuklus sprendimas palengvino patekimą į kvartalą ir išėjimą iš jo, kartu užkirsdamas kelią gaujų veiklai. Nors „Communa 13“ vis dar turi problemų, jos gyventojai kviečia turistus pamatyti šią savitą Medeljino pusę – su spalvingais grafičiais ir panoraminiais miesto vaizdais. Šie visuomeniniai ir kultūriniai patobulinimai paskatino stiprų vietinių gyventojų pasididžiavimo jausmą; nepaisant 34 metų senumo, metro traukiniai ir lynų keltuvai visada nepriekaištingai tvarkingi, o keleiviai niekada nepažeidžia taisyklių. „Comuna 13“ metro ir laiptai yra Medeljino rūpinimosi savo žmonėmis ir įsipareigojimo siekti pažangos simboliai. Šiandien Kolumbija yra sparčiausiai auganti ekonomika Lotynų Amerikoje, o metinis turizmas pasiekė 2,5 mln. turistų, nuo 540 000 lankytojų 2002 m. Šį antplūdį lydėjo užsienio investicijos ir pasakojimai apie nepaprastą Medeljino atgimimą, tačiau Medeljinas išlaikė savo istorijos kontrolę. Praeitis nelaidojama, jos reliktai įkorporuojami į miestą ir tampa būsimos raidos pagrindu.

Be to, pasak buvusio mero Fico Gutierrez, „iš mirties miesto, kamuojamo narkotikų ir smurto, Medeljinas dabar yra pasirengęs tapti gyvybės miestu“. Šis miestas tapo miestų pokyčių pavyzdžiu visame pasaulyje, ypač besiformuojančiose rinkos ekonomikos šalyse, kuriose egzistuoja didelė nelygybė ir atskirtis. Miestas veiksmingai didina socialinę, ekonominę ir geografinę įtrauktį, be kitų dalykų, daug dėmesio skirdamas viešųjų erdvių gerinimui, fizinių ryšių stiprinimui ir švietimo plėtrai. Be abejo, miestas vis dar susiduria su didžiuliais sunkumais, tokiais kaip skurdas ir nelygi socialinė įtrauktis. Vis dėlto, precedento neturinti Medeljino sėkmė yra miesto pokyčių, kurių esmė – socialinės inovacijos, pavyzdys.